

Paent

Patrymau Gogleddol

Presennol

Dw i

Wyt ti

Mae o

Mae hi

Dan ni

Dach chi

Maen nhw

3ydd person

Pwy ydy o?

John ydy o

Mae o'n gwranddo

Dydy o ddim yn gwranddo

Amserau eraill

(Mi) fydda i

(Mi) weles i

(Mi) wnes i

(Mi) glywodd o

(Mi) wnaeth o brynu

(Mi) ddaru o brynu

(Mi) wnes i brynu

(Mi) ddaru mi brynu

Meddiant

Mae gen i gi

Mae gen ti gi

Patrymau Deheuol

Dw i / Wy'

Wyt ti

Mae e

Mae hi

Dyn ni

Dych chi

Maen nhw

Pwy yw e?

John yw e

Mae e'n gwranddo

Dyw e ddim yn gwranddo

Bydda i

Gwelais i

Gwnes i

Clywodd o

Prynodd e

”

Prynais i

”

Mae ci gyda fi (Mae ci 'da fi)

Mae ci gyda ti

Mae gynno fo gi
Mae gynni hi gi
Mae gan John gi
Mae gynnon ni gi
Mae gynnoch chi gi
Mae gynnon nhw gi

Mae ci gyda fe
Mae ci gyda hi
Mae ci gyda John
Mae ci gyda ni
Mae ci gyda chi
Mae ci gyda nhw

Sgen i ddim ci
Oes gen ti gi?

Does dim ci gyda fi
Oes ci gyda ti?

t.6 **Pennod 1**

saethu *to shoot*
rhythu *to stare*
rhagor mwy

t.7 ddaru wnaeth
honco wedi gwylltio
syllu *to stare*
crynu *to tremble / quake*
tin *backside*
cosb *punishment*

t.8 ffiaidd *loathsome*
difeddwl *thoughtless*
swil *shy*

t.10 ai peidio neu beidio
o amgylch *around*
malu *to ruin*
tu hwnt *beyond*

t.11 taffi *toffee*
toddi *to melt*
rwtsh *nonsense / rubbish*
mynnu *to desire / wish*

	diddig	<i>contented</i>
	sefyllian	<i>to stand about / loiter</i>
	triog	<i>treacle</i>
	cyfaddef	<i>to admit</i>
	osgoi	<i>to avoid</i>
t.12	llyncu	<i>to swallow</i>
	sawdl	<i>heel</i>
	Twmffat!	<i>Idiot!</i>
	pellter	<i>distance</i>
	wnaiff	wneith
t.13	cyn belled â	mor bell â
t.14	Pennod 2	
	Rhufeiniaid	<i>Romans</i>
	addasu	<i>to modify</i>
	tu blaen	<i>front</i>
t.15	gan fod	<i>since / because</i>
	arddegau	<i>teens</i>
	lles	<i>benefit / good</i>
	'nialwch (anialwch)	<i>rubbish (lit. desert / wilderness)</i>
	fatha (yr un fath â)	<i>like</i>
	ymaith	<i>i ffwrdd</i>
t.16	smalio	<i>to pretend</i>
	dynwared	<i>to imitate</i>
	cam	<i>crooked</i>
	clo	<i>lock</i>
	clep	<i>bang</i>
	gweiddi	<i>to shout</i>
	sgrialu	<i>to scurry</i>
	mellten	<i>lightening</i>
	cerdd	<i>poem</i>

	clem	<i>clue / idea</i>
	holi	<i>gofyn</i>
t.17	chwarddodd Linda	<i>wnaeth Linda chwerthin</i>
	methu dal	<i>unable to hold back</i>
	ceryddu	<i>to rebuke / tell off</i>
	lluchio	<i>to hurl</i>
	yntau	<i>fo hefyd</i>
	ystyried	<i>to consider</i>
	uwd	<i>porridge</i>
	trwchus	<i>thick</i>
t.18	gan neb fynadd (amynedd) gwrando	<i>no one can be bothered to listen</i>
	distawrwydd	<i>silence</i>
	llethol	<i>overwhelming</i>
	tuchan	<i>to grumble</i>
	yngan	<i>to utter</i>
	meddwl y nail a'r llall	<i>one another's mind</i>
	ar brawf	<i>on probation</i>
t.19	taer	<i>urgent / insistent</i>
	caead	<i>lid</i>
	arch	<i>coffin</i>
	arlliw	<i>trace</i>
	cymaint	<i>so much</i>
	difyr	<i>entertaining</i>
	dim	<i>anything</i>
t.20	wn i ddim	<i>dw i ddim yn gwybod</i>
	Jaman	<i>hard luck, bechod</i>
	budur	<i>dirty</i>
	snichlyd	<i>sneaky</i>
	nail ai neu	<i>either or</i>
	plethu	<i>plaits</i>

t.21	Pennod 4	
	casgliad	<i>conclusion</i>
	dod o hyd i	<i>to find</i>
	unigriw	<i>unique</i>
	cnocell y coed	<i>woodpecker</i>
	werdd	<i>gwyrdd (benywaidd)</i>
t.22	mi fyddwn innau	<i>mi faswn i hefyd</i>
	i'm	<i>i fy</i>
	anhygoel	<i>incredible</i>
	gorfod	<i>to have to</i>
	dodrefn	<i>furniture</i>
	iws	<i>use</i>
	dwyn	<i>to steal</i>
t.23	unrhyw bondibethma	<i>any such things</i>
	rwan ac yn y man	<i>every now and then</i>
	cael gwared o	<i>to get rid of</i>
	gawson ni	<i>gaethon ni</i>
	deulais	<i>two part harmony (lit. two voices)</i>
	trechu	<i>to conquer</i>
t.24	twt	<i>taclus</i>
	rwtshi-ratsh	<i>blêr / any old way</i>
	tywys	<i>to guide</i>
t.25	amlwg	<i>obvious</i>
	smalio	<i>to pretend</i>
	cynhyrfus	<i>exciting</i>
	rhoi frae i rywun	<i>to tell someone off</i>
	dwyn	<i>to steal</i>
	o fewn tafliad carreg	<i>within a stone's throw</i>
	dychmygu	<i>to imagine</i>
	cynnwrf	<i>excitement</i>

	o'r diwedd	<i>at last</i>
t.26	llygoden fawr	<i>rat</i>
	cynffon	<i>tail</i>
t.27	ddylia	<i>ddylai</i>
t.28	Pennod 5	
	rhyfeddu	<i>to be amazed</i>
	cnau	<i>nuts</i>
	pigo bwyta	<i>to pick at one's food / ychydig bach ar y tro</i>
	ysgwydd	<i>shoulder</i>
	cegiad	<i>mouthful</i>
	ofni	<i>to fear</i>
	gerfydd	<i>by</i>
	anghyfforddus	<i>uncomfortable</i>
	fedar	<i>fedrith</i>
	helynt	<i>trouble</i>
	gwneud hwyl am ben rhywun	<i>to make fun of someone</i>
	diniwed	<i>innocent / harmless</i>
	siani flewog	<i>hairy caterpillar</i>
	sgrechian	<i>to scream</i>
t.29	digryf	<i>funny</i>
	sbragio	<i>to snitch</i>
	gaf	<i>ga i</i>
	cael fy hel	<i>to be sent</i>
	dyfalu	<i>to guess</i>
	awyddus	<i>keen / eager</i>
t.30	Jaman go iawn ydi hynna	<i>that's real bad luck</i>
	trin	<i>to treat</i>
	gwahanglwyf	<i>leprosy</i>
	trugaredd	<i>mercy</i>
	chwithig	<i>awkward</i>

	adeg	<i>time / period</i>
t.31	mul	<i>mule / donkey</i>
	hisio	<i>to hiss (disapprovingly)</i>
	wedi'r cyfan	<i>after all</i>
	estyn	<i>to extend (ymestyn)</i>
	ysgwyd llaw	<i>to shake hands</i>
t.32	yntau	<i>fo hefyd</i>
	diarth	<i>strange / unfamiliar</i>
t.33	Pennod 6	
	gafon ni	<i>gaethon ni</i>
	golwg	<i>look / appearance</i>
	cyw	<i>love (lit. chick)</i>
	beichio crio	<i>to sob</i>
	o chwith	<i>wrong</i>
	dianc	<i>to escape</i>
t.34	ymhen hir a hwyr	<i>after a while / eventually / in due course</i>
	G'leua hi	<i>Clear off</i>
	strancio	<i>to throw a tantrum</i>
	diflannu	<i>to disappear</i>
t.35	gofod	<i>space</i>
	lembo	<i>idiot</i>
	pwt	<i>love</i>
	crinc	<i>stupid fool</i>
	troi'r drol	<i>to upset the applecart</i>
	ymddiheuro	<i>to apologise</i>
	swta	<i>curt / abrupt</i>
	cyndyn	<i>stubborn</i>
	syrthio ar dy fai	<i>to admit you're wrong</i>
	dagreuol	<i>tearful</i>
t.36	pechu	<i>to offend</i>

	corcyn o Sais	<i>stupid Englishman</i>
	datrys	<i>to solve</i>
	anghydfod	<i>disagreement / dispute</i>
	does fawr ddim	<i>daes 'na ddim llawer</i>
	llanast	<i>mess</i>
	ar fy nhoman fy hun	<i>on my own patch</i>
t.37	cleddyfau	<i>swords</i>
	crogi	<i>to hang / suspend</i>
	waldan	<i>blow / slap</i>
	gwyliadwrus	<i>watchful / cautious</i>
	aeddfed	<i>mature</i>
	gwaharddedig	<i>prohibited / forbidden</i>
	mynediad	<i>admittance</i>
t.38	ochenaid	<i>sigh / groan</i>
	dewr	<i>brave</i>
	hurt	<i>stunned</i>
t.39	dio'm ots	<i>dydy o ddim ots</i>
	blêr	<i>untidy</i>
	gwâl	<i>lair</i>
	nyth	<i>nest</i>
	gwerthfawr	<i>valuable / precious</i>
	casgliad	<i>collection</i>
	prin	<i>rare</i>
t.40	claddu	<i>to bury</i>
	cyn belled â	<i>as long as</i>
	dedwydd	<i>hapus</i>
	byth a beunydd	<i>time and again</i>
t.41	wydden ni	<i>oedden ni'n gwybod</i>
	cefnogi	<i>to support</i>
	Crinc	<i>silly fool</i>
t.42	malu	<i>to smash</i>

	chwarel	<i>pane of glass</i>
	blingo	<i>to skin</i>
	wiw iddyn nhw	<i>woe betide them</i>
	ar goedd	<i>publicly</i>
t.43	Pennod 7	
	cydio	<i>to take hold</i>
	fel lladd nadroedd	<i>as quickly as possible</i>
t.44	canolbwynt	<i>focus / centre</i>
	sbloets	<i>explosion (of activity)</i>
	arbed	<i>to save</i>
	na wyddwn i	<i>doeddwn i ddim yn gwybod</i>
	(a)deryn y to	<i>sparrow</i>
	gor-ddeud	<i>to exaggerate</i>
t.45	cyfrinach	<i>secret</i>
	canfod	<i>to discover / perceive</i>
	ar fy llw	<i>on my word (oath)</i>
	clem	<i>clue / idea</i>
	rhannu	<i>to share</i>
	yn enwedig	<i>especially</i>
	ar ei ganfod	<i>a hundredfold</i>
t.46	ogla	<i>smell</i>
	torth	<i>loaf</i>
t.47	mynd i ben y craitsh	<i>gwylltio'n gacwn / to lose one's temper</i>
	ar y blaen	<i>ahead</i>
	nad oes ganddo obaith caneri	<i>he hasn't got a hope</i>
	adfer	<i>to restore</i>
	trefn	<i>order</i>
	toddi	<i>to melt / dissolve</i>
	anhrefn	<i>chaos</i>
	teyrnasu	<i>to reign</i>

	callio	<i>to become sensible / get a grip</i>
	yn glana chwerthin	<i>to roar with laughter</i>
	para < parhau	<i>to last / continue</i>
	difrifol	<i>serious</i>
	ymddangos	<i>to appear</i>
	ei cholli'n llwyr	<i>completely loses it</i>
	ei miglo hi	<i>to escape / hotfoot it</i>
	amgen	<i>superior</i>
	eto fyth	<i>yet again</i>
t.48	barn	<i>opinion</i>
	ar f'union	<i>immediately</i>
	torcalonnus	<i>heartbreaking</i>
	enedl	<i>nation</i>
t.49	brwd	<i>enthusiastic</i>
	nunlla (nunlle)	<i>nowhere</i>
	drysu	<i>to be confused</i>
t.50	rhybydd	<i>warning</i>
	hanesyddol	<i>historical</i>
	adrodd	<i>to report / recount</i>
	y cwawl	<i>the lot / everything</i>
	gwadu	<i>to deny</i>
	gwael	<i>poor / bad / mean</i>
t.51	dwytha	<i>diwethaf</i>
	dydi o'm	<i>dydy o ddim</i>
	dadl	<i>argument</i>
	gwamal	<i>facetious</i>
	llwyth	<i>load</i>
t.53	Pennod 8	
	digri	<i>funny</i>
	o hyd	<i>all the time / continuously</i>

	giamsters	<i>experts</i>
	bôn	<i>base</i>
	sylw	<i>attention</i>
t.54	bedyddio	<i>to christen</i>
	anobeithio	<i>to despair</i>
	boi	<i>bloke</i>
	siort ora'	<i>(of the) best sort</i>
t.55	stwna	<i>to potter about / fiddle about</i>
	perfedd	<i>bowels</i>
	hyd syrffad (syrffed)	<i>ad nauseam</i>
	amau	<i>to suspect</i>
	Mae isio gras	<i>Give me strength</i>
	braidd	<i>rather</i>
t.56	byth a beunydd	<i>time and again</i>
	euog	<i>guilty</i>
	ysgol fomio	<i>RAF bombing school (1936)</i>
t.57	rheithgor	<i>jury</i>
	penderfyniad	<i>decision</i>
	clec	<i>slap</i>
	erlyniad	<i>prosecution</i>
	bloeddio canu	<i>to sing at the top of one's voice</i>
	rhydd	<i>free</i>
	ryw ffordd neu'i gilydd	<i>one way or another</i>
	achos	<i>case (legal)</i>
	cynnal	<i>to hold (an event)</i>
	dedfryd	<i>sentence</i>
	carchar	<i>prison</i>
	gyrru	<i>to send</i>
t.58	undeb	<i>union</i>
	mae o i'w edmygu	<i>he's to be admired</i>
	hitia befo	<i>never mind</i>

	balch	<i>proud / glad</i>
	mynnu	<i>to insist</i>
t.59	ogof	<i>cave</i>
	tragwyddol	<i>eternal</i>
	mwydro'i ben	<i>bothering himself with</i>
	datod	<i>to fall apart / unravel</i>
t.60	mymryn	<i>least bit</i>
	disgyn	<i>to fall</i>
t.61	Pennod 9	
	gorfodi	<i>to force</i>
	suddo	<i>to sink</i>
	clywed ogla	<i>to smell</i>
	bwytdawy	<i>edible</i>
	Rwdlyn	<i>Twpsyn / stupid fool</i>
t.62	os nad oes rhaid	<i>if there's no need</i>
	gwallgof	<i>mad / crazy</i>
	petrysgar	<i>hesitant</i>
t.63	peryg	<i>risk / danger</i>
	fel pin mewn papur	<i>immaculate</i>
	amod	<i>condition</i>
t.64	o beth coblyn	<i>by far</i>
	Hwda	<i>Here (Take this)</i>
	gwrthod	<i>to refuse</i>
	meddwl	<i>to mean</i>
t.65	cnawas	<i>bitch / cow</i>
	dipyn o larts	<i>quite a lad</i>
	chwyldro	<i>revolution</i>
	cegrwth	<i>open-mouthed</i>
	union	<i>exact</i>
	diben	<i>purpose</i>

	ymgyrch	<i>campaign</i>
t.66	winadd (ewinedd)	<i>nails (fingers or toes)</i>
	gostwng	<i>to lower</i>
	diffyg	<i>lack</i>
	diflannu	<i>disappear</i>
t.67	crafu	<i>to scrape</i>
	sedd	<i>seat</i>
	tawelwch	<i>quietness</i>
	hoelio	<i>to pin</i>
	diawl	<i>devil</i>
	arferiad	<i>habit</i>
t.68	didrugaredd	<i>merciless</i>
t.69	Pennod 10	
	rhybyddio	<i>to warn</i>
	esgus	<i>excuse</i>
	tynnu 'mlaen	<i>to get on</i>
	syniad lleiaf	<i>slightest idea</i>
	wn i ddim	<i>dw i ddim yn gwybod</i>
	wnaiff	<i>wneith</i>
t.70	datgelu	<i>to reveal</i>
	hepian cysgu	<i>to doze</i>
	peri	<i>to cause</i>
	beio	<i>to blame</i>
	eu hunain	<i>themselves</i>
	mewn hwylia da	<i>in a good mood</i>
	hudol	<i>enticing (lit. magical)</i>
	blas	<i>taste</i>
	croen	<i>skin</i>
t.71	meddalwch	<i>softness</i>
	finag (finegr)	<i>vinegar</i>

	yn dân ar ei groen	<i>irritant (i.e. he can't stand)</i>
	ers tro byd	<i>for ages</i>
	diarth (dieithr)	<i>unknown / unfamiliar</i>
	Diawch	<i>Hell (exclamation of anger)</i>
t.72	cytundeb	<i>agreement</i>
	difaru	<i>to regret</i>
	enaid	<i>soul</i>
	yn waeth byth	<i>worse still</i>
	o'n blaenau	<i>in front of us</i>
	gwyll	<i>darkness / gloom</i>
t.73	ymbalfalu	<i>to fumble</i>
	gwair	<i>grass</i>
	da hynny	<i>that was a good thing</i>
	fe'i daliodd	<i>wnaeth hi ei ddal o</i>
	graddol	<i>gradual</i>
	tyst	<i>witness</i>
t.74	annisgwyl	<i>unexpected</i>
	llachar	<i>bright</i>
	cachu	<i>to shit</i>
	cythral (cythraul)	<i>devil</i>
	carlwm	<i>stoat</i>
	doedd fiw i mi symud	<i>I didn't dare move</i>
t.76	Pennod 11	
	callia'r diawl	<i>get a grip you fool</i>
t.77	dros fy mhen a 'nghlustiau	<i>head over heels</i>
	cuddio	<i>to hide</i>
	gwasgu	<i>to squeeze</i>
	tynn	<i>tight</i>
	byddar	<i>deaf</i>
	Pwy andros	<i>Who on earth</i>

t.78	cwta	<i>abrupt</i>
	bygythiol	<i>threatening</i>
	fodan	<i>girl</i>
	ceseiliau	<i>armpits</i>
	rhagor	<i>mwy</i>
	Be haru ti?	<i>What's the matter with you?</i>
	Andros fawr	<i>Hell's bells / Bloody hell</i>
	smalio	<i>to pretend</i>
t.79	hunllef	<i>nightmare</i>
	pwdu	<i>to sulk</i>
	hen dro	<i>bechod / anlwcus</i>
	mewn chwinciad chwannan	<i>in an instant</i>
t.80	cylchdro	<i>roundabout</i>
	mewn dychryn	<i>in fright</i>
	llyw	<i>steering wheel</i>
	corddi	<i>to churn / agitate</i>
	'run (yr un) gair	<i>(not) a single word</i>
	cyfarwydd	<i>familiar</i>
	swadan	<i>swipe / blow</i>
t.81	grym	<i>power</i>
	andros o hwyl	<i>hell of a lot of fun</i>
	rhyddhau	<i>to release</i>
	tynnu helynt i'th ben	<i>to bring trouble upon you</i>
	gaiff	<i>geith</i>
t.82	drosot	<i>drostat ti</i>
	ufuddhau	<i>to obey</i>
	bustachu	<i>to struggle</i>
	awel	<i>breeze</i>
	llewys	<i>sleeves</i>
	sylweddoli	<i>to realize</i>
	cerydd	<i>telling off</i>

	anadl	<i>breath</i>
	ar bigau'r drain	<i>on tenterhooks</i>
t.83	Pennod 12	
	profiadau	<i>experiences</i>
	arwain	<i>to lead</i>
	bron	<i>almost</i>
	am hydoedd	<i>for ages</i>
	yn y pen draw	<i>eventually</i>
	nyth	<i>nest</i>
	brain	<i>crows</i>
	cyn pen dim	<i>in next to no time</i>
t.84	gwylltio	<i>to lose one's temper</i>
	cryg	<i>hoarse</i>
	tynnu tafod	<i>to stick one's tongue out</i>
	lle chwech	<i>tŷ bach</i>
	rhagbrofion	<i>preliminary rounds</i>
t.85	beirniaid	<i>judges / adjudicators</i>
	o ddifri calon	<i>seriously</i>
	graen	<i>gloss</i>
	lle goblyn	<i>where on earth</i>
	Hen gloman flin	<i>miserable old bat</i>
	llusgo	<i>to drag</i>
	gwllâu	<i>beds</i>
	gwartheg	<i>cattle</i>
	cael y llwyfan	<i>to win a place on the main stage</i>
	death Meri Miwsig at ei choed	<i>Meri Miwsig came to her senses</i>
	dimai	<i>halfpenny</i>
	parti canu dwy a dimai	<i>a two-bit (worthless) singing group</i>
	derbyn	<i>to accept</i>
	doed a ddelo	<i>come what may</i>

	unawd	<i>solo</i>
t.86	wyddost ti ddim	<i>don't you know</i>
	chwibanu	<i>to whistle</i>
	gweddil	<i>rest / remainder</i>
	ffwdan	<i>fuss / to-do</i>
	annerch	<i>to (give an) address</i>
	anrhydedd	<i>honour</i>
	arwisgo	<i>to invest</i>
	mewn cwta fis	<i>barely a month</i>
	siom	<i>disappointment</i>
t.87	clogyn	<i>cloak</i>
	torf	<i>crowd</i>
	curo dwylo	<i>to clap hands</i>
	rhoi'r gorau i	<i>to give up</i>
	sibrwd	<i>to whisper</i>
	llewygu	<i>to faint</i>
	brad	<i>treachery</i>
	gwar	<i>nape of the neck</i>
	sodro	<i>to shove</i>
	awyrgylch	<i>atmosphere</i>
	yn llwyr	<i>completely</i>
t.88	golygu	<i>to mean</i>
	bradychu	<i>to betray</i>
	cefnogi	<i>to support</i>
	dilyn	<i>to follow</i>
	cynulleidfa	<i>audience</i>
	cymeradwriaeth	<i>applause</i>
	gwibio	<i>to dart</i>
	meddwl	<i>mind</i>
t.89	drwy gydol	<i>throughout</i>
	annifyr	<i>uneasy / awkward</i>

	cerdd	<i>poem</i>
	buddugol	<i>winning</i>
	brwd	<i>enthusiastic</i>
	codi twrw	<i>to cause a disturbance / make a din</i>
t.90	Pennod 13	
	syfyrdan	<i>stunned</i>
	siomedig	<i>disappointed</i>
t.91	cyfrifoldeb	<i>responsibility</i>
	gwneud hwyl am ei ben	<i>to mock / make fun of him</i>
	cau pen y mwdwl	<i>to finish things off</i>
	gwahoddiad	<i>invitation</i>
	cyngerdd	<i>concert</i>
	cynhyrfu	<i>to become excited / agitated</i>
	tynnu lluniau	<i>to draw</i>
	bronfraith	<i>thrush</i>
	brolio	<i>to boast</i>
t.92	dof	<i>tame</i>
	anhygoel	<i>incredible</i>
t.93	eiddil	<i>slight / puny</i>
	prin	<i>scarcely</i>
	creatures	<i>poor thing (lit. creature)</i>
t.94	fel 'na mae ei deall hi, ia?	<i>that's how it is, is it?</i>
	dirmyg	<i>scorn / contempt</i>
	tagu	<i>to choke</i>
	sodlau	<i>heels</i>
	adleisio	<i>to echo / reverberate</i>
	Hen gloman wirion	<i>silly old bat</i>
t.95	safiad	<i>stand</i>
	gan lyncu fy mhoer	<i>hesitantly / gulping</i>
	baw isa'r doman	<i>lowest of the low</i>

	tymer	<i>temper</i>
	ymysgaroedd	<i>bowels</i>
t.97	Pennod 14	
	hefru	<i>to go on / jabber on</i>
	cymodlon	<i>reconciled</i>
	giami	<i>not good</i>
	peri	<i>to cause / bring about</i>
	caniatâd	<i>permission</i>
	wedi hen	<i>long since</i>
	rhwystro ... rhag	<i>to prevent ... from</i>
t.98	cefnogwyr	<i>supporters</i>
	colofn	<i>column / pillar</i>
t.99	cerflun	<i>statue</i>
	lliain	<i>cloth</i>
	cyntedd	<i>foyer / lobby</i>
	hel at ei gilydd	<i>to assemble / gather together</i>
	bob hyn a hyn	<i>every so often</i>
	gŵn	<i>gown</i>
	cri	<i>cry</i>
	gwyllanod	<i>sea-gulls</i>
	osgoi	<i>to avoid</i>
t.100	holtau ffenestri	<i>window slits</i>
	mwydro	<i>hel meddylia / thinking aimlessly</i>
	pryder	<i>anxiety / worry / distress</i>
	colli gwynt	<i>to become out of breath</i>
t.101	mainc	<i>bench</i>
	traethu	<i>to hold forth</i>
	na wyddai	<i>doedd hi ddim yn gwybod</i>
	gweithred	<i>deed</i>
t.102	camfihafio	<i>to misbehave</i>

	gohirio	<i>to adjourn / delay</i>
	cyfieithydd	<i>translator</i>
	dyfalu	<i>to guess</i>
	mentro	<i>to venture</i>
	ar dân isio	<i>to really want</i>
	llym	<i>strict</i>
	ŵyr Dad a Mam ddim	<i>dydy Dad a Mam ddim yn gwybod</i>
t.103	gofodwr	<i>astronaut</i>
t.104	holi'n fanwl	<i>to ask / enquire in detail</i>
	serio	<i>to sear</i>
	araith	<i>speech / address</i>
	gwarth	<i>disgrace</i>
t.105	datgan	<i>to declare</i>
	swyddogol	<i>official</i>
	yn arw	<i>greatly</i>
	gronyn	<i>grain</i>
	parch	<i>respect</i>
	cydnabod	<i>to acknowledge</i>
	ffroenuchel	<i>disdainful</i>
	dymuniad	<i>wish / desire</i>
	y cyfan	<i>everything</i>
t.106	pe na bai ganddyn nhw	<i>tasai gynnyn nhw ddim</i>
	tamaid o ots	<i>slightest concern</i>
	Daria	<i>Dammit</i>
	ymdrech	<i>effort</i>
t.107	cywilydd	<i>shame</i>
	nhwytha (nhwythau)	<i>nhw hefyd</i>
t.108	Pennod 15	
	tynnu at ei chant	<i>getting on for a hundred</i>
	pobl pinna	<i>matchstick people</i>

t.109	erchyll	<i>terrible / awful</i>
	hwmian	<i>to hum</i>
	cymryd sylw	<i>to take notice</i>
	amrywio	<i>to vary</i>
	anwybyddu	<i>to ignore</i>
	yn gyfan gwbl	<i>entirely</i>
	gwatgar	<i>to imitate</i>
	chwadan	<i>duck</i>
t.110	colli ei limpyn	<i>to lose her temper</i>
	tuchan	<i>to groan , to sigh (loudly)</i>
t.111	crocbren	<i>gallows</i>
	disgybl	<i>pupil</i>
t.112	hawl	<i>right</i>
	baw	<i>dirt</i>
	dylanwad	<i>influence</i>
	caridymys	<i>riff-raff</i>
	difetha	<i>to ruin / spoil</i>
t.113	bwriadol	<i>intentional</i>
	y llymbar diog	<i>you lazy yob</i>
	gwylltyineb	<i>rage / fury</i>
	cronni	<i>to well up</i>
	achub (y) cam	<i>to defend / to right a wrong</i>
t.114	llethol	<i>crushing</i>
	digalon	<i>depressing</i>
	gwrych	<i>hedge</i>
t.115	yn fwy manwl	<i>more carefully / intently</i>
	rhyfeddu	<i>to amaze</i>
	pig	<i>beak</i>
	y fath beth	<i>such a thing</i>
	rhigwm	<i>rhyme</i>
	adrodd	<i>to recite</i>

	toc	<i>shortly / soon</i>
	pared	wal
	amheus	<i>dubious</i>
	arwr	<i>hero</i>
t.116	yngolli	<i>to lose oneself</i>
	tamaid	<i>bit</i>
	rhegi	<i>to swear</i>
t.117	chwilota	<i>to rumage</i>
	myrdd	<i>myriad</i>
	bodio	<i>to thumb</i>
	gorchymyn	<i>command</i>
	wylo	<i>to weep</i>
	wilit	baset ti'n wylo
	gwaed	<i>blood</i>
	pe gwelit hyn	taset ti'n gweld hyn
	estron	<i>foreign</i>
	dicter	<i>anger</i>
	profiad	<i>experience</i>
	meddwi	<i>to get drunk / become intoxicated</i>
t.118	Pennod 16	
	fel arall	<i>otherwise / the other way around</i>
	ffrwydriad	<i>explosion</i>
t.119	gwahardd rhag	<i>to forbid / ban from</i>
	cariad brawdol	<i>brotherly love</i>
	tynnu ar rywun	<i>to tease</i>
	bathodyn	<i>badge</i>
	eithafwr	<i>extremist</i>
	lasenw (glasenw / llysenw)	<i>nickname</i>
	fesul dipyn	<i>bit by bit</i>
t.120	areithiau	<i>speeches</i>

t.121	sionc	<i>lively</i>
	breuddwydio	<i>to dream</i>
	gorymdaith	<i>procession</i>
	twll tin y byd	<i>the biggest dump in the world</i>
	answyddogol	<i>unofficial</i>
t.122	di-drais	<i>non-violent</i>
	trais	<i>violence</i>
	Gweddi'r Arglwydd	<i>the Lord's prayer</i>
	yn y bôn	<i>basically</i>
	llw	<i>oath</i>
	addo	<i>to promise</i>
	mynadd (amynedd)	<i>patience</i>
t.123	fawr o ddim	<i>hardly anything</i>
t.124	gwastraffu	<i>to waste</i>
t.125	Pennod 17	
	maddau	<i>to forgive</i>
	cysur	<i>comfort</i>
	fawr o neb	<i>hardly anyone</i>
	corn siarad	<i>loud hailer</i>
t.126	cyfiawnder	<i>justice</i>
t.127	synnwyr	<i>sense</i>
	giami	<i>a bad thing / ofnadwy</i>
	gelyn	<i>enemy</i>
	difyr	<i>agreeable / entertaining</i>
	unfan	<i>same place</i>
t.128	arwrol	<i>heroic</i>
	bechod	<i>shame</i>
	gwasgu	<i>to squeeze</i>
	tystiolaeth	<i>evidence</i>
	herio	<i>to challenge</i>

	anniddigrwydd	<i>discontent</i>
t.129	trwch	<i>abundant</i>
	dieithriad	<i>without exception</i>
	manna o'r nefoedd	<i>gift from heaven</i>
	ar ein holau	<i>ar ein hôl ni</i>
	ar bob cyfrif	<i>by all means</i>
t.130	gerfydd ei breichiau	<i>by her arms</i>
	cwffio	<i>to fight</i>
	cythruddo	<i>to provoke / annoy / irritate</i>
	bellach	<i>by now</i>
	pentwr	<i>pile</i>
t.131	angerdd	<i>passion</i>
	gwerth chweil	<i>worthwhile</i>
	yn enwedig	<i>especially</i>
t.132	gwneud y migmas rhyfeddaf	<i>making the strangest faces</i>
	lledrithol	<i>magical</i>
	modd	<i>way</i>
	cludo	<i>to carry</i>
	hudolus	<i>enchanting</i>
	driplith draplith	<i>higgledy-piggledy</i>
	pryfoclyd	<i>teasingly</i>
t.133	chwarddais	<i>mi wnes i chwerthin</i>
	clenia	<i>mwya clên</i>
	go gryf	<i>pretty strong</i>
t.134	cyn lleied	<i>how little</i>
	ymhen dipyn	<i>in a short while</i>
	chwilfrydedd	<i>curiosity</i>
	cyfrinachau	<i>secrets</i>
t.135	Pennod 18	
	mwydro	<i>messing around</i>

	disgyn	<i>to fall</i>
	lluosi	<i>to multiply</i>
t.136	hyd yn oed	<i>even</i>
	swigan	<i>bubble</i>
t.137	dim gobaith caneri	<i>no hope at all</i>
	osgoi	<i>to avoid</i>
	clais	<i>bruise</i>
	terfynol	<i>final</i>
t.138	yn y fan a'r lle	<i>there and then</i>
	rwdl-mi-rwtsh	<i>gibberish</i>
	Faint haws ydw i o'i dysgu hi?	<i>What's the use of me learning it?</i>
t.139	wedi mopio ei phen efo	<i>wedi gwirioni / gone overboard</i>
	ffoldi-dw	<i>razzmatazz / hullabaloo</i>
	Pwy ddiawch	<i>Who the hell</i>
	bywiogi	<i>to enliven</i>
	pendant	<i>definite</i>
t.140	cynghorydd	<i>councillor</i>
	rhannu	<i>to divide</i>
	pluen	<i>feather</i>
	truth	<i>tedious speech</i>
	parotach	<i>readier</i>
t.141	dadlau	<i>to argue</i>
	cynrychioli	<i>to represent</i>
	ufudd-dod	<i>obedience</i>
	manteision	<i>advantages</i>
	disgybl	<i>pupil</i>
t.143	Pennod 19	
	cynllun	<i>plan</i>
	ar fai	<i>in the wrong</i>
	hy	<i>bold</i>

t.144	llinach	<i>lineage</i>
t.145	caerddai	roedd o'n cerdded
	pwdu	<i>to sulk</i>
	camddeall	<i>to misunderstand</i>
	dyfnder	<i>depth</i>
	dyfroedd dyfnion	<i>deep waters</i>
t.146	tanbaid	<i>fervent</i>
	myn diawch	<i>I'll be damned</i>
	beth wnbradd (peth wmbredd)	<i>a great deal / a hell of a lot</i>
t.147	rhyddhad	<i>relief</i>
t.149	Pennod 20	
	gwawrio	<i>to dawn</i>
	gorweddai'r rhan fwyaf o bobl y Dre	roedd y rhan fwyaf o bobl y Dre yn gorwedd
	gorchuddio	<i>to cover</i>
	go brin	<i>scarcely</i>
	dychmygu	<i>to imagine</i>
t.150	gwingo	<i>to wriggle / flinch</i> (ddim yn sefyll yn llonydd)
	tywallt	<i>to pour</i>
	gwadd	<i>to invite</i>
	meiddio	<i>to dare</i>
	myn coblyn i	<i>as if / like hell</i>
t.151	adran	<i>section</i>
	iau	<i>younger</i>
	cochi	<i>to blush</i>
	taer	<i>earnest</i>
	difetha	<i>to spoil / ruin</i>
t.152	amheus	<i>suspicious</i>
	tywynnu	<i>to shine</i>
t.153	gwirioni	<i>to lose one's head / become infatuated</i> (loved it)

	hebrwng	<i>to escort</i>
t.154	arweiniad	<i>leadership / guidance</i>
	chwithig	<i>awkward</i>
	o'i le	<i>wrong</i>
	gweddu	<i>to suit</i>
	taeog	<i>serf / slave</i>
	dedwydd	hapus
	edrychai'n hurt	roedd o'n edrych yn hurt
	hurt	<i>stunned</i>
	fe'i gollyngais	mi wnes i ei gollwng hi
	mewn cywilydd	<i>in shame</i>
156	Tewch!	<i>Quiet!</i>
	fel y galchen	<i>white as chalk</i>
	wyddai yntau ddim	doedd o ddim yn gwybod chwaith
t.157	gwarthus	<i>disgraceful / shameful</i>
	poeri	<i>to spit</i>
	gylltineb	<i>rage</i>
	rhoi clustan	<i>to give a clip round the ear</i>
	byddarol	<i>deafening</i>
t.159	Pennod 21	
	yn hydrach na	<i>rather than</i>
	rhacsyn	<i>wreck</i>
	sobri	<i>to sober / become serious</i>
	artaith	<i>torture</i>
t.160	pregethu	<i>to preach</i>
	dwyn gwarth	<i>to bring shame / disgrace</i>
	dychrynlllyd	<i>terrible / frightful</i>
	codi cywilydd ar rywun	<i>to shame someone</i>
	codi gwarth	<i>to bring shame / disgrace</i>
t.161	caem	basen ni'n cael

	gwahardd	<i>to ban</i>
	amhenodol	<i>indefinite</i>
t.162	crogi	<i>to hang (by the neck)</i>
	cyhoeddus	<i>public</i>
t.164	ffradach	<i>mess / failure</i>
	cefnogaeth	<i>support</i>
	pedwarawd	<i>quartet</i>
	maddau	<i>to forgive</i>
	brwdfrydedd	<i>enthusiasm</i>
t.165	swyno	<i>to beguile</i>
	arall-fydol	<i>otherworldly</i>
	gwddf	<i>gwddw</i>
	mentro	<i>to risk</i>
	balchder	<i>pride</i>
	hoe	<i>break / rest</i>
t.166	roedd wnelo fo rywbeth â	<i>it was something to do with</i>
t.167	pen i waered	<i>upside-down</i>
	deufis	<i>dau fis</i>
	tynnu'n groes	<i>to disagree</i>
	gwleidyddiaeth	<i>politics</i>
	canlyniadau	<i>results</i>
	gwrthod	<i>to refuse</i>
t.168	hel	<i>to drive</i>
	dwy a dimai	<i>two-bit</i>
	cymera innau	<i>cyma i</i>
t.169	Pennod 22	
	waeth i chi heb	<i>you might as well not (there's no point)</i>
	gogoniant	<i>glory</i>
t.170	rhiniog	<i>threshold</i>
	llo	<i>wet (lit. calf)</i>

t.171	ar droed	<i>afoot</i>
	dim er eich mwyn chi'ch hun	<i>not for yourselves</i>
t.172	dadleuon	<i>arguments</i>
	hiraeth	<i>longing</i>
	ti awydd	<i>tisio (awydd - desire / wish)</i>
t.173	uffernol	<i>ofnadwy (hellish)</i>
	mân siarad	<i>to chit-chat</i>
	felen	<i>melyn (benywaidd)</i>
t.174	tawelu	<i>to make / become calm</i>
	mwytho	<i>to caress</i>